

Rapport

efter kvalitetsgranskning av utbildningen på in-
troduktionsprogrammen i gymnasieskolan vid
Rönnowska skolan i Helsingborgs kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Rönnowska skolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildningen på introduktionsprogrammen (IM) i gymnasieskolan under våren 2013. Granskningen vid Rönnowska skolan i Helsingborgs kommun ingår i detta projekt.

Rönnowska skolan besöktes under nio dagar mellan den 21 januari och den 7 februari 2013. Ansvariga inspektörer har utredare Mirzet Tursunovic och undervisningsråd Sven-Olof Lundin varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av utbildningen på IM i gymnasieskolan genomförs i ytterligare nio kommunala skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Rönnowska skolan

Enligt Helsingborgs kommuns webbplats och skolans rektor är Rönnowska skolan kommunens största yrkesgymnasium med ca 1 300 elever. Skolan erbjuder ett flertal program (bland andra bygg och anläggning, el och energi, fordon och transport, restaurang och livsmedel, hantverk) inklusive IM – preparandutbildning (9 elever), programinriktat individuellt val (40 elever), yrkesintroduktion (IMYRK) (6 elever) samt individuellt alternativ (19 elever). Skolan har inrättat en särskild variant av IM för elever med neuropsykiatriska diagnoser eller sociala och emotionella svårigheter. Detta program som kallas Introduktion resurs omfattar vid tidpunkten för granskningen 31 elever. Rönnowska skolan erbjuder, tillsammans med övriga kommunala skolor, eleverna på IM

studier i samtliga grundskoleämnena. Rektorn uppger att lärarna på IM har behörighet att undervisa i de ämnen som skolan erbjuder. Skolan erbjuder sina elever elevhälsa med kurator, skolsköterskor och tillgång till skolläkare samt studie- och yrkesvägledare (SYV). Skolledning utgörs av verksamhetschef och rektorer som är ansvariga för flera nationella program. Rektorn för IM ansvarar även för hantverksprogrammet med sammanlagt 56 elever. Enligt rektorn finns vid tidpunkten för granskningen ingen plan på kommunövergripande nivå där övergripande planer och visioner för IM presenteras men skol- och fritidsförvaltning i Helsingborgs kommun håller på med att ta fram en sådan plan.

Resultat

1. Planeras utbildningen så att den möter den enskilde elevens förutsättningar, behov och målsättningar?

1.1 Utformas studieplanen utifrån elevens tidigare skolbakgrund, behov och målsättning?

1.2 Har eleven inflytande över sin studieplans utformning?

Under denna frågeställning granskas hur skolan tagit fram och utformat elevens individuella studieplan samt vilka underlag som använts och hur eleven och vårdnadshavarna gjorts delaktiga i planeringen.

Av skollag och läroplan framgår att det i dialog med eleven ska upprättas en individuell studieplan för varje elev på introduktionsprogrammen. Gymnasieförordningen anger mer detaljerat vad den individuella studieplanen ska innehålla. Den individuella studieplanen får en extra viktig funktion för elever på introduktionsprogrammen eftersom dessa program saknar nationellt fastställda programstrukturer och examensmål. Studieplanen ska vara individuellt utformad och innehålla uppgifter om ämnen och kurser som eleven ska studera samt i förekommande fall också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Skollagen anger att barn och elever ska ges inflytande och kunna påverka utbildningen. Forskning och erfarenhet visar att om eleven görs delaktig i utformningen av sin utbildning ökar motivationen. En god överlämning från elevens grundskola är viktigt för att utbildningen ska få en utformning anpassad till den enskilde elevens förutsättningar och mål.

Rönnowska skolans rektor träffar SYV från de avlämnande grundskolorna under en så kallad överlämningsdag och diskuterar de elever som visat intresse för att börja på skolan. Inför det innevarande läsåret ändrades modellen, enligt rektorn, så att överlämningsdagen ägde rum i augusti. Detta eftersom eleverna under sommarmånaderna kan ändra sitt gymnasieval. Enligt skolans SYV förekommer viss överlämning på våren men det mesta informationen lämnas på hösten. Sedan, när eleverna börjat sin skolgång vid skolan, söker elevens mentor mer information direkt från elevens förra skola. Det finns formellt fastslaget vilken typ av information som ska överlämnas skriftligen. Därutöver kan kompletterande information muntligt inhämtas från avlämnande skola av elevens mentor. En av lärarna på IM deltar i en utvecklingsgrupp för att ta fram en ny överlämnandeblankett som enligt läraren förhoppningsvis kan leda till att lärarna får bättre underlag från avlämnande skolor.

Lärarna och rektorn anger att skolan får överlämnandeinformation kring varje elev från elevens grundskola med uppgifter om vilka ämnen eleven inte har slutbetyg i. I regel handlar det om, som en lärare uttryckte *"två-tre rader om varje elev"*. Dokumentationsgenomgång under skolbesöken visar att inte ens denna kortfattade information följer med alla elever. Som exempel kan nämnas att för en elev vars skolsituation granskas här fanns inte ens denna kortfattade information tillgänglig. Överlämnandeinformation kan innehålla även skrivningar där man kommenterar exempelvis att *"familjen har dåligt ekonomiskt ställt"*, att eleven *"saknar uthållighet, har ingen drivkraft"* eller att eleven *"har gett upp en, ingen idé att satsa på"*. Det kan således handla om skrivningar som har ett mycket begränsat värde för lärarna på Rönnowska skolan i deras arbete att tillsammans med eleverna utforma en individualiserad undervisning utifrån elevernas förutsättningar och behov.

Vidare visar granskningen av dokumentationen att det i överlämnandeinformationen finns uppgifter om elevernas diagnoser som bygger på genomförda utredningar. Det finns också exempel på sådana uppgifter som baserar sig på misstankar om att det kan handla om en diagnos, spår som skolan inte alltid följt upp. Skolan får för de flesta elever även skriftliga bedömningar i anslutning till slutbetyg i grundskolan med tidigare genomförda stödåtgärder i grundskolan. Det förekommer också att skolan får tillgång till exempelvis utlåtande från logopedmottagningen med testresultaten som visar vilken diagnos det handlar om samt vilka kompensatoriska dataprogram eleven behöver för att kunna följa undervisningen. Lektionsobservationer visar dock att skolan inte följer dessa rekommendationer.

Lärarna begär att eleverna ska ha med sig skriftliga bedömningar från grundskolan till elevintervjun. Enligt lärarna fungerar dock inte detta alltid och uppger att en del elever till och med slängt sina betyg. Det är relativt vanligt, enligt

lärarna, att de måste vänta några månader in på terminen innan de får tillgång till bedömningarna.

För varje elev på IM vid Rönnowska skolan vars skolsituation Skolinspektionen granskar har en individuell studieplan upprättats. Upprättandet har föregåtts av en inskrivningsintervju som elevens mentor genomför under medverkan av eleven och dess vårdnadshavare (och vid behov även tolk). Intervjun utgår ifrån ett malldokument, mestadels innehållande frågor om elevens grundskoletid, underskrivet av intervjuande lärare och elevens vårdnadshavare. Ett par veckor efter intervjun brukar mentorn göra en pedagogisk utredning som kan vara olika detaljerad. Efter ytterligare någon vecka tar mentor fram en individuell studieplan för varje elev som kommuniceras med eleven. Den individuella studieplanen följer en mall framtagen av skolan. I den anges elevens slutbetyg från årskurs nio i grundskolan, vilka ämnen eleven ska läsa, betygsmål i dessa ämnen samt en lärarprognos om hur eleven ska lyckas nå sina mål från termin ett till termin fyra. Där finns också datum för genomförda utvecklingssamtal.

Skolan har tre stycken SYV, var och en med ansvar för elever på ett par program. Varken SYV eller skolsköterskan har varit delaktiga i upprättandet av de individuella studieplanerna. SYV uppger emellertid att han för diskussioner med lärarna kring elevernas studieplaner som succesivt växer fram i samarbete mellan eleverna, lärarna och honom. Det innebär därför, enligt SYV att studieplanerna kan skifta från månad till månad. Skolsköterskan framhåller att elevens medicinska och psykiska tillstånd påverkar innehållet i elevens studieplan, vilket i förlängningen innebär att målen behöver förändras beroende på hur eleverna mår. Eleverna har ingen klar bild kring huruvida skolan efterfrågar deras erfarenheter från grundskolan i samband med att den individuella studieplanen togs fram. Däremot uppger de att deras framtidsplaner har diskuterats i det sammanhanget.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Rönnowska skolan har upprättat en individuell studieplan för varje elev vars skolsituation granskas här. Elevens vårdnadshavare har getts möjlighet till inflytande vid upprättandet och eleven har haft inflytande över studieplanens utformning. Skolan behöver se till att de individuella studieplanerna upprättas så tidigt som möjligt på höstterminen i syfte att eleven så fort det går får individanpassad utbildning konkretiserad i den individuella studieplanen. Samverkansformer med avlämnande skolor finns men Rönnowska skolan behöver verka för att dokumentation kring varje elev blir tillräcklig, korrekt och relevant för att kunna fungera som bra underlag för skolans planering av en individualiserad utbildning.

1.3 Följer skolan upp sina insatser för varje elev för att utvärdera effekterna?

Under denna frågeställning granskas om och hur skolan följer upp och utvärderar insatserna för eleven i förhållande till den individuella studieplanen.

Av förarbetena till skollagen och av läroplanen följer att varje elevs individuella studieplan ska följas upp och utvärderas samt vid behov revideras. Skolinspektionens granskningar har visat på att utvärdering är ett viktigt underlag för skolans självvärdering och för att utvärdera om genomförda insatser ger avsett resultat utifrån de mål som eleven har. En kontinuerlig uppföljning och utvärdering har också visat sig synliggöra lärandet och bidra till ökad motivation och självförtroende hos eleven.

Rektorn uppger att skolan egentligen inte har några generella resultatmått för elevernas kunskapsutveckling på skolnivå: *"Det politikerna vill se är ju betygen."* Uppföljning sker på individnivå utifrån elevens studieplan även om det är svårt, menar rektorn. Detta eftersom hänsyn också måste tas till elevernas sociala utveckling vilket kan vara svårt att mäta. Rektorn försöker följa eleverna via lärarna. Tidigare år träffade rektorn lärarna dagligen men det har inte hunnits med under höstterminen främst på grund av flytten till nya lokaler som ligger närmare skolans huvudbyggnad.

Återkoppling till eleverna och uppföljning av det de lärt sig sker på olika sätt, uppger lärarna. En lärare följer elevernas resultat i ämnet matematik en gång i veckan där läraren summerar och talar om för eleverna vad som ligger framför dem. I andra ämnen kan det vara mer sällan. En annan lärare uppger att varje elev har sitt veckoschema där det är nerskrivet vad eleven ska göra. En tredje lärare skriver upp på tavlan vad eleven ska arbeta med under veckan. Ytterligare en lärare använder en att göra-lista där läraren och eleven skriver in vilken uppgift eleven ska göra och när den ska vara klar: *"Denna lista hjälper eleverna att prioritera rätt. Att göra-listan ska vara uppdaterad på onsdagen varje vecka, så att de kan klicka fram den på måndagsmorgonen och börja jobba."* Lärarna ser också utvecklingssamtal som ett bra tillfälle att till eleven och elevens vårdnadshavare återkoppla elevens studieresultat och annat i samband med skolgången. Skolan erbjuder minst ett utvecklingssamtal per termin, men enligt en lärare blir det oftast två eller tre utvecklingssamtal per termin.

De elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar har en klar bild av vad deras skolgång på IM ska leda till. En elev vill komma in på byggprogrammet, en annan läser engelska, svenska och matematik för att sedan kunna välja ett

nationellt gymnasieprogram. Det kan också vara så att man inte hade poäng så att det räckte för nationellt program, därför blev det Rönnowska skolan. Eleverna uppger att de haft utvecklingssamtal strax före eller under de veckor inspektörerna varit på skolbesök. En vårdnadshavare är alltid med vid utvecklingssamtalen, uppger eleverna.

Överlag upplever eleverna att det inte är något nytt som framkommer vid utvecklingssamtalen och ser inte heller utvecklingssamtal som ett tillfälle för att få veta hur det går för dem i skolan. En elev beskriver sitt utvecklingssamtal så här: *"Det var inte meningsfullt. Det hände inte mycket, allt detta har jag redan sagt innan till min mamma."* Det framförs också en del positiva upplevelser kring utvecklingssamtal som när en elev tycker att det har varit bra samtal där läraren pratat om *"betygen och frånvaron"*. En annan elev förmedlar sina positiva intryck från utvecklingssamtalet: *"Man får då veta hur man ligger till i olika ämnen. Det var en liten överraskning att min lärare tycker att jag arbetar bra på lektionerna och att jag inte sysslar så mycket med min dator eller mobiltelefon. Det är mest vid utvecklingssamtalen som jag får veta hur det går för mig. Det hade varit bra om jag hade fått informationen om det av läraren en gång per vecka eller varannan vecka."*

De elever vars skolsituation granskas här uppger att det nästan bara är under utvecklingssamtal som de med sin mentor och vårdnadshavare går igenom den individuella studieplanen, även om de vid tidpunkten för intervjun inte vet om uppgifterna i planen är aktuella. Det framgår under intervjuer med eleverna att vissa elever är kritiska till att lärare ibland ändrar i studieplanen utan att ha frågat om det. Slutligen framgår det inte i elevernas individuella studieplaner när och hur en uppföljning och utvärdering ska genomföras.

Eleverna känner inte alltid till i fall de har ett åtgärdsprogram framtaget på Rönnowska skolan. De elever som tror att de har ett åtgärdsprogram är föga införstådda med vad som finns i det dokumentet eller varför det är framtaget. I de åtgärdsprogram från skolan som Skolinspektionen har tagit del av ligger fokus på vad eleven ska göra, exempelvis: *"Fortsätta jobba på samma sätt som hittills. Det vill säga att ta ansvar och komma igång med sina uppgifter."* Eller att eleven *"måste ta större ansvar för sina studier och sin skolgång"*. I mindre utsträckning kan det i åtgärdsprogram finnas skrivningar kring vad skolan ska vidta för åtgärder, exempelvis: *"Förse eleven med uppgifter och hjälpa eleven med de uppgifter eleven behöver hjälp med."* Oftast handlar det om likadana och återkommande skrivningar i flera åtgärdsprogram för en och samma elev som inte ger lärarna den information och stöd som de skulle kunna behöva när de ska planera undervisningen

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att elevernas individuella studieplaner i större utsträckning behöver vara mer levande dokument till stöd

både för lärarna och för eleverna. Vidare behöver individuella studieplaner följas upp, utvärderas och vid behov revideras mer ofta under former som tillförsäkrar elevens reella inflytande. Utvecklingssamtal och andra utvärderingstillfällen behöver utformas så att de blir ett instrument med funktion att både stödja eleven att nå den individuella studieplanens mål och stärka elevens självförtroende.

1.4 Får eleven studie- och yrkesvägledning utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om eleven ges studie- och yrkesvägledning i tillräcklig omfattning och av god kvalitet utifrån sina behov.

Skollagen anger att alla elever ska ha tillgång till studie- och yrkesvägledning som tillgodoser deras behov. Enligt läroplanen är det rektors ansvar att organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildning och yrke. Utbildningen på introduktionsprogrammen saknar fastställda programplaner. I stället ska utbildningen utformas utifrån varje enskild elevs förutsättningar, behov och mål. I förarbetena till skollagen betonas därför att introduktionsprogrammen kräver särskilt god tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning.

Rektorn uppger att skolans SYV "är oerhört skicklig på att prata med ungdomarna" och fungerar i sin funktion som stöd för eleverna. SYV:s kontor ligger i en annan skolbyggnad än den där eleverna på IM får det mesta av sin undervisning i. Enligt SYV finns det tankar hos skolledningen om att flytta vissa administrativa funktioner närmare eleverna för att därigenom bland andra SYV skulle kunna träffa eleverna mer spontant. Vissa elever på skolan söker sig till SYV ganska ofta och på eget initiativ – detta gäller emellertid inte de elever som finns på IM, enligt SYV.

SYV föredrar mer att jobba enskilt med eleven än att ge information i klassrummen för då går det lättare att "diskutera lösningar på olika problem". Detta tillvägagångssätt tillämpas oavsett om eleven läser ett nationellt program eller går på IM. Vid tidpunkten för intervjun hade SYV endast träffat hälften av de elever vid skolan vars skolsituation granskas här men avser att träffa övriga inom kort.

Eleverna uppger att det är deras lärare som säger till när det är dags att besöka SYV. I vanliga fall har man ett kort möte per termin som eleverna inte upplever som särskilt givande. De elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar söker inte på egen hand upp SYV även om lärarna har sagt till dem att de kan

göra det. En elev berättar om ett planerat möte med SYV där också elevens mentor kommer att närvara och då kommer samtalet att handla om eleven kan söka till ett nationellt program nästa år.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att de elever vars skolsituation granskas här behöver mer väglednings insatser. Skolan behöver utveckla organisationen och formerna för studie- och yrkesvägledningsarbetet så att detta professionella kunnande kommer alla elever och lärare tillgodo.

1.5 Samverkar skolan med interna och externa aktörer för att stödja och skapa en helhet i elevens utbildning?

Under denna frågeställning granskas vilken samverkan skolan har, internt och externt, utifrån elevens behov och målsättningar.

Läroplanen anger att gymnasiet ska ha en nära samverkan med bland annat de obligatoriska skolformerna, arbetslivet och samhället i övrigt. Forskning och olika utvärderingar visar på betydelsen av att eleven upplever utbildningen som meningsfull. En god samverkan mellan introduktionsprogrammen och de nationella programmen är en viktig förutsättning för elevernas fortsatta studier. Det är av stor vikt att olika aktörer runt eleven samverkar så att insatser på olika plan bidrar till att stödja och skapa en helhet i elevens utveckling mot uppsatta mål.

De elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar läser enbart grundskolekurser. Arbetslaget på IM arbetar tätt tillsammans och täcker exempelvis upp för varandra om en lärare är frånvarande. Lärarna verkar ha god kännedom om alla elever på IM, men utvecklar en särskild relation till de elever för vilka de är mentorer. Tidigare låg största delen av IM cirka en halv kilometer från övriga skolan. Inför innevarande läsår flyttade IM större delen av sin verksamhet närmare skolans huvudbyggnad. Detta har enligt SYV minskat elevernas exkludering från övriga skolan och eleverna har därigenom fått möjligheter att lära känna varandra. Vidare framhåller SYV att det för många elever på IM kan vara bra att vara i mindre grupper, men att eleverna också måste förberedas för att få undervisning i större grupper.

Ingen av eleverna uppger att de har sökt sig till elevhälsan. De nämner dock att de har sett skolsköterskan under en rundtur på skolan i anslutning till terminsstarten. Skolsköterskan säger sig ha nära kontakt med lärarna på IM och arbetar med elevernas medicinska och psykosociala problem, träffar eleverna utifrån deras behov samt genomför hälsosamtal men är inte schemalagd ute i klasser-

na. Externt samverkar elevhälsan med exempelvis barn- och ungdomspsykiatri, ungdomshälsan och socialtjänsten. Enligt skolsköterskan och SYV är samarbetet mellan de olika yrkeskategorierna vid skolan som jobbar runt eleverna bra. Båda anser att samarbetet med socialtjänsten kan vara lite svårt då en hel del av socialtjänstens insatser bygger på individernas frivillighet att vara med i olika satsningar initierade från socialtjänsten. Rektorn berör också dåligt fungerande samverkan med kommunens socialtjänst eftersom den inte alltid förmår hjälpa en elev med de bekymmer som han eller hon kan ha i sin psykosociala situation.

Vidare uppger skolsköterskan och SYV att interaktion mellan elever på IM och övriga elever på skolan inte förekommer i någon större utsträckning. Dock förekommer det när eleverna på IM gör studiebesök på nationella program och när de går till den stora kafeterian, belägen i en annan skolbyggnad dit skolans övriga elever brukar gå. Observationer i lokaler och skolgården i anslutning till de lokaler där eleverna på IM får sin undervisning visar att så gott som alla elever stannar i den egna kafeterian på raster. Ingen av de elever vars skolsituation granskas här har dock gjort studiebesök på något nationellt gymnasieprogram vid skolan.

Rektorn uppger att lärarna på IM inte brukar träffa lärarna på de nationella programmen. Det finns inte heller några planerade träffar eller pedagogiska diskussioner mellan ämneslärarna och de lärare som undervisar i praktiska ämnen på IMYRK trots att man i vissa fall undervisar samma elever. Det som skolan enligt rektorn planerar är en viss samverkan med lärarna på Introduktion resurs, för elever med neurologiska funktionsnedsättningar som får mestadels av sin undervisning i samma skolbyggnad som övriga elever på IM. I övrigt *"finns inget alls planerat"*, berättar rektorn.

Den bilden bekräftas av lärarna som uppger att de bildar eget arbetslag, medan andra lärare som undervisar vissa elever på IM, exempelvis i ämnena idrott och hälsa och musik, tillhör andra arbetslag. Samtliga lärare på IM har arbetat mer än fem år på Rönnowska skolan. Ändå berättar en av dem: *"Vi känner inte de andra lärarna på skolan. När vi skulle flytta upp till skolan från våra tidigare lokaler fick rektorn presentera oss i aulan och berätta vilka vi är."* De övriga lärare på IM som intervjuats i den här granskningen instämmer i den beskrivningen. Även om det är mycket sporadiskt, förekommer viss samverkan mellan mentorn för eleverna på IMYRK och yrkesläraren.

En elev på IMYRK, vars skolsituation Skolinspektionen granskar, har själv ordnat sin praktikplats och börjat där i augusti, innan skolverstämman hade börjat. Elevens handledare uppger att informationen om eleven från skolans sida har varit knapphändig. Den enda informationen som handledaren fått är den från

eleven själv. Handledaren tror att det hade varit bra om skolan informerat om eleven, så att handledaren och övrig personal på arbetsplatsen kunnat hjälpa eleven med det eleven behöver såsom räkna eller skriva. Det finns ingen planering för vilka dagar eller hur länge eleven ska vara på arbetsplatsen. Enligt handledaren finns det inga avtal eller andra dokument från skolan som handledaren skrivit på. Elevens mentor besökte praktikplatsen vid ett tillfälle och då *"pratades det lite allmänt om praktikplatsen"*. Handledaren har aldrig kontaktat skolan, men fyller i närvarorapporterna som eleven sedan lämnar till skolan. Handledaren får dock aldrig någon återkoppling från skolan.

Rektorn och lärarna uppger att skolan tidigare hade en samordnare som skötte kontakter mellan skolan och elevernas praktikplatser. Samordnaren hade i uppdrag att regelbundet åka ut till arbetsplatserna och följa eleverna där samt föra samtal med handledarna. Den tjänsten är numera vakant och det ingår därför i mentorns uppgifter att ta de nödvändiga kontakterna med praktikplatserna. Lärarna uppger emellertid att de inte hinner med det. Enligt rektorn funderar skolan på att lösa det genom att anställa assistenter, en funktion som skolan har positiv erfarenhet av.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samverkan mellan IM och de nationella gymnasieprogrammen behöver utvecklas. Detta för att ge eleverna på IM möjligheter att följa hela eller delar av yrkeskurser men också att de i andra sammanhang kan träffa andra elever vid skolan. Likaså behöver rutiner för en fungerande samverkan mellan skolan och elevernas praktikplatser byggas upp med bland annat klara mål med elevens vistelse vid respektive praktikplats. Vidare behöver elevhälsans olika kompetenser användas i större utsträckning för att stödja elevernas utveckling mot målen. Skolan behöver se till att skapa fler arenor för samverkan mellan elever och lärare på IM och övriga elever och lärare på skolan.

2. Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

2.1 Får eleven möjlighet till stödjande och motiverande insatser utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om skolan, vid behov, genomför insatser för att stödja den personliga och sociala utvecklingen och för att motivera eleven att genomföra utbildningen.

Läroplanen anger att skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. Vidare anges att skolan ska återskapa en positiv inställning till lärande hos elever med negativa erfarenheter. Av skollagen följer att elevhälsan ska stödja elevens utveckling mot målen. Förarbetena anger att elevhälsan har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. Forskning och andra utvärderingar pekar också på behovet av att skolan stödjer och arbetar med att motivera eleverna. Eleverna på introduktionsprogrammen kan ha upplevelser av misslyckanden bakom sig varför det motiverande arbetet är än mer centralt på dessa program.

Rektorn anser att eleverna har god tillgång till olika stödfunktioner som kan hjälpa dem i deras psykosociala situation. Enligt rektorn har en del elever på IM stor frånvaro men det gäller inte de elever vars skolsituation granskas här. Lektionsobservationer visar dock att en lektion sällan börjar på utsatt tid i den bemärkelsen att både läraren och eleverna är på plats. Att elever kommer fem eller tio minuter för sent är inget undantag. Lärarna framför önskemål om att personal vid elevhälsan, exempelvis en kurator, ska hjälpa elever som har svårt att passa tider. Vid Skolinspektionens besök får eleverna inte denna hjälp. Det brister även, enligt lärarna, när det gäller skolans arbete med att motivera elever. Lärarna uppger att de gör så gott de kan men att det ibland behövs mer speciella insatser som elevhälsan och SYV bör stå för.

Enligt rektorn fyller skolans SYV och skolsköterskan en viktig funktion för elevernas välmående. Rektorn medger att det finns viss problematik då exempelvis skolpsykologen nästan aldrig pratar med eleverna utan bara erbjuder handledning till lärarna. Det som lärarna har tillgång till är enligt rektorn det samtalstöd som skolpsykologen erbjuder. Lärarna har, enligt rektorn, tidigare haft

tillgång till en så kallad "kulturtolk", inhyrd från tolkförmedlingen, som varit mycket användbar.

Även lärarna berör, vad de kallar "en interkulturell tolk", som skolan tidigare haft tillgång till och som enligt dem fungerat väl. I "kulturtolkens" uppdrag ingick bland annat att hantera bråk mellan eleverna, vilket frigjorde resurser för lärarna så att de kunde ägna sig åt sitt läraruppdrag. Den resursen finns emellertid inte längre vid skolan men lärarna tror att skolledningen funderar på att återigen inrätta en sådan funktion. Enligt rektorn är detta dock inte något som är på gång.

Lärarna uppger att de inte haft behov att klargöra för eleverna vad en mentor egentligen har för roll i elevens skolsituation. De hoppas och tror att eleverna uppfattar att en mentor *"har ansvar för allt som sker med eleven i skolan"*. Mentorerna anger att de samtalar med sina elever minst en gång i veckan och följer upp hur arbetet i de olika ämnena går. Det ingår också i mentorsuppdraget att motivera och uppmuntra eleverna. Det framkommer tydligt under lektionsobservationerna att lärarna anstränger sig i detta avseende och ofta visar stort tålamod med eleverna. Det finns också inslag där eleverna upplever lärarna som alltför kontrollerande, i synnerhet när lärarna ställer tydliga krav.

När det gäller elevernas upplevelser av utbildningens meningsfullhet får Skolinspektionen olika synpunkter. En elev efterlyser mer positiv feedback och *"behöver ha positiv stämning för att kunna gå vidare"*. Samma elev upplever inte att utbildningen han får på Rönnowska skolan är meningsfull, samtidigt som eleven menar att utbildningen här gör det möjligt att rätta till de misstag som eleven själv begått i grundskolan. En annan elev anser sig ha bra relation till sin lärare och tillägger att läraren *"finns där för oss"*. En elev berättar om en konkret motivationsinsats: *"På fordon brukar lärare säga att även om vi gillar fordon måste vi kunna teori för att komma in på en gymnasieutbildning."* Det finns också elever som menar att det är föräldrarna som motiverar dem bäst. En del elever nämner också syskon och kompisar som försöker motivera dem för skolarbetet. Överlag är relationen mellan mentorerna och eleverna god.

Lärarna uppger att de inte får särskilt mycket hjälp från skolans elevhälsa i sitt arbete med att erbjuda elever adekvat stöd i att exempelvis passa tider. Det finns elever med den speciella problematiken, det vill säga har svårt att komma i tid till skolan och sin praktikplats. En sådan elev skulle, anser lärarna, rimligtvis kunna få hjälp av kuratorn. Elevhälsans personal har besökt klasserna vid något tillfälle men lärarna upplever inte att det räcker med tanke på de behov som eleverna har. Överlag uppger lärarna att elevhälsans resurser inte är tillräckliga och oftast finns det ingen möjlighet att få akut hjälp.

Lärarna lyfter särskilt fram behov av en skolpsykolog som eleverna ska ha tillgång till, som en lärare uttrycker det: *"Visst hade vi behövt en psykolog på skolan för elevernas skull. Skolpsykologen är idag bara till för lärarna, inte eleverna."* Lärarna anser att de har erfarenheter och i vissa fall utbildning kring att jobba med elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Under de senaste terminerna har det endast varit någon enstaka föreläsning om denna problematik som lärarna deltagit i inom ramen för sin kompetensutveckling. Enligt lärarna deltog elevhälsan tidigare på arbetslagsmöten varje månad. I höstas var de med vid ett tillfälle vilket lärarna inte anser är tillräckligt. Lärarna efterlyser mer elevvårdande resurser, framförallt skolpsykolog som skulle kunna hålla i en *"personlighetsutvecklingskurs för eleven"*. Även en elevassistent skulle enligt lärarna fylla en viktig funktion och exempelvis hjälpa på rasterna och under lektioner så att hela klassen inte blir lidande när läraren extra noga måste koncentrera sitt arbete kring en elev.

Lärarna uppger att i de fall de misstänker att en elev exempelvis har läs- och skrivsvårigheter testar de eleven själva. Testens resultat kan leda till att skolan skickar eleven till ytterligare utredningar hos logoped, kurator, psykolog eller liknande professioner. Vid behov har lärarna också möten med elevhälsan. I datorerna har eleverna tillgång till olika hjälpmedel och en lärare menar att en av eleverna i granskningen använder Daisyspelare regelbundet, något som inspektörerna inte kunnat notera under lektionsobservationer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna engagerar sig i eleverna, försöker motivera och stötta dem i deras skolsituation utifrån elevernas individuella behov. Samtidigt behöver skolan säkerställa att andra yrkeskategorier som finns vid skolan används i arbetet med eleverna. Förutsättningarna för samverkan mellan lärarna, elevhälsan och SYV behöver förbättras för att eleverna ska få mer individanpassade, stödande och motiverande insatser i sin skolvardag.

2.2 Anpassas undervisningen till elevens behov och förutsättningar?

Under denna frågeställning granskas om lärarna utformar och anpassar sin undervisning utifrån elevens behov och förutsättningar.

Enligt skollag och läroplan ska undervisningen ta hänsyn till och anpassas till varje elevs förutsättningar, behov, styrkor och intressen. Forskning och andra studier pekar på att en undervisning som upplevs som meningsfull kan vara helt avgörande för om en elev vågar satsa på att nå de mål som satts upp. I detta hänseende är det betydelsefullt att läraren har kunskap om varje elev för att också kunna knyta an till de mål eleven har med sin utbildning.

I de fall då eleven har utredning med sig från sin grundskola används dessa utredningar, enligt lärarna, för att anpassa undervisningen utifrån elevens förutsättningar och förmågor. Under intervjuer berättar eleverna detaljerat om sina fritidsintressen och framtidsplaner. Detta har de också delgivit sina lärare i olika sammanhang. Överlag upplever eleverna dock att lärarna inte använder sig av de här kunskaperna när de utformar sin undervisning. En elev berättar: *"Jag upplever inte att läraren utgår från mina intressen när läraren planerar undervisningen."* Under lektionsobservationer framkommer få inslag där lärarna visar att de bygger sin undervisning kring elevens intressen och framtidsplaner. Lektionsobservationerna visar också att det skiljer sig mellan olika lärare i hur mycket de tar tillvara och anpassar undervisningen efter det de vet om eleven.

För att klargöra för eleven vad eleven behöver utveckla och visa på framkomliga vägar för en gynnsam utveckling och progression i elevens lärande är det viktigt att läraren följer upp elevens arbete under lektionen, ger konstruktiv feedback och i samtal med eleven synliggör elevens lärande. Under lektionsobservationer framkommer emellertid att lärarna sällan på ett genomtänkt sätt ger eleverna tillfällen att reflektera över undervisningen och det egna lärandet.

En elev uppger att han arbetar bäst när det är tyst i klassrummet. Under lektionsobservationer framkommer att eleven ofta ha hörlurar på sig för att kunna koncentrera sig men blir påtagligt irriterad när läraren tar bort dem. Samma elev är också kritisk till att läraren inte låter honom tänka ut själv hur ett problem skulle kunna lösas. Klart bättre hade det varit, menar eleven, om läraren hade sagt *"var så god och tänk"* för att sedan fråga om man behöver hjälp. Så som det är nu *"stressar läraren mig in i helvete"*, konstaterar eleven. Under lektionsobservationer och även intervjuer med eleverna framkommer att de behöver olika strategier och förhållningssätt från lärarnas sida för att de ska lära sig. Vissa elever arbetar bäst om de sitter för sig själva. Andra elever blir hjälpta av att erbjudas en strikt strukturerad arbetsgång med av läraren valda arbetsmaterial. Det varierar också mellan lärare i hur de anpassar sin undervisning till elevernas olika behov, likaså varierar huruvida lärarna hittar former att utmana eleverna att komma längre i sin kunskapsutveckling.

Under höstterminen har rektorn inte hunnit med att besöka klasserna, i den omfattning som han skulle vilja eller behöva, för att se hur undervisningen fungerar och huruvida den utgår ifrån varje enskild elevs behov och förutsättningar. Utifrån sina kontakter med lärarna tror rektorn att lärarna är duktiga på att anpassa utbildningen efter elevernas förutsättningar.

Vid tidpunkten för granskningen finns det tre klasser på IM. På frågan om det finns vissa principer utifrån vilka klassindelningarna görs svarar rektorn att skolan utifrån bakgrundskunskaper om eleverna försöker *"skapa grupper med*

elever som fungerar ihop". Under tidigare läsår har skolan enligt rektorn prövat olika grunder för klassindelningarna, men att det till slut ändå är resurserna som styr när man organiserar sig.

Lärarna berättar också att skolan har prövat olika modeller för gruppssammansättning. Exempelvis har alla elever på preparandutbildningen funnits i en grupp, alla elever med dyslexi i en annan och elever på IMYRK i en tredje grupp. Lärarna lägger stor vikt vid den information som de får från avlämnande skolor som kan innehålla upplysningar om att *"den eleven inte bör gå i samma klass som den"*. Utgångspunkten är att *"inte få värstingar i samma grupp"*, utifrån den information skolan fått från avlämnande skolor. Sammantaget innebär det att klasserna främst byggs utifrån elevernas sociala egenskaper snarare än utifrån pedagogiska överväganden avseende lärarnas pedagogiska kompetens.

Enligt rektorn är skolans policy att förse alla elever med en bärbar dator. Detta inkluderar även elever på IM och rektorn anser att det skulle främja ett individualiserat lärande. Lärarna är dock inte odelat positiva till detta och menar att *"det finns elever som bara blir störda av sin dator, istället för skolarbete blir det bara Facebook och Youtube"*. Lektionsobservationer synliggör att datorerna används på olika sätt. Enstaka elever använder datorer som skolredskap under en större del av lektionstiden, medan datorn framstår för en del andra elever som ren underhållning under lektioner. Under lektionsobservationer framkommer att lärarna ibland måste ta betydande tid i anspråk för att tillrättavisa eleverna så att de slutar använda sina datorer för andra ändamål än för skolarbetet. Detta kan ibland skapa frustration hos både eleverna och lärarna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna har varierande kunskaper om elevernas förutsättningar att ta till sig innehållet i undervisningen. Det varierar också i vilken mån lärarna tar till vara kunskapen om eleven för att med denna som utgångspunkt individanpassa undervisningen. Skolan behöver intensifiera arbetet med individanpassning och se till att eleven får utmanande arbetsuppgifter utifrån sina egna förutsättningar för att därigenom utvecklas så långt som möjligt. Som ett led i det arbetet behöver skolan se över sina rutiner för klassindelning och konkretisera på vilka grunder klassindelningen görs, exempelvis utifrån lärarkompetens och elevernas behov av olika ämnen för att därmed främja både elevernas studiero och deras kunskapsutveckling.

2.3 Har lärarna ett bemötande som skapar goda förutsättningar för lärande?

Under denna frågeställning granskas relationerna mellan elev och lärare och om lärarna arbetar på ett sätt som främjar elevens motivation, och lust att lära.

Läroplanen anger att varje elev ska möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. För att skapa goda förutsättningar för lärande behöver läraren stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Forskning och utvärderingar anger ett positivt och respektfullt bemötande som helt centralt för att elever som upplevt misslyckande i tidigare studier, ska våga och vilja satsa på skolan en gång till.

De elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar anger att det är bättre nu i skolan än vad det har varit under grundskoletiden. Vissa nämner bättre gemenskap medan andra tar upp vänner som de kan prata med och att det är lättare att jobba här. En elev menar att lärarna här är bättre eftersom det i grundskolan fanns lärare *"som inte brydde sig om eleverna"*. Lektionsobservationer synliggör att lärarna ofta har ett dialogskapande förhållningssätt, lyssnar, respekterar och efterfrågar elevernas åsikter. Ambitionen att tillmötesgå elevernas önskemål riskerar att hamna i konflikt med arbetet med att utmana eleverna att nå längre i sin kunskapsutveckling. Under lektionsobservationer framkommer att lärarna ibland är alltför flexibla och lyhörda för elevernas högst individuella behov och förutsättningar som inte alltid leder till elevens kunskapsutveckling. Detta kan i sin tur innebära att eleverna får arbetsuppgifter som de inte upplever som stimulerande och som är för lätta att klara utifrån elevernas egna förkunskaper.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna bemöter eleverna på ett respektfullt sätt och att relationen mellan elever och lärare är god. Skolan behöver dock förstärka sitt värdegrundsarbete och skapa förutsättningar att elever med olika bakgrund i större utsträckning möts inom ramen för utbildningen. Lärarna behöver också i större utsträckning utmana eleverna att nå längre i sitt lärande med bibehållen studiero och trivsel.

2.4 Har eleven inflytande över undervisningens innehåll och utformning

Under denna frågeställning granskas om lärarna på ett aktivt och stimulerande sätt ger eleverna möjlighet till inflytande.

Skollagen och läroplanen anger att läraren ska svara för att eleven får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehållet i undervisningen. Vidare ska läraren låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer samt tillsammans planera och utvärdera undervisningen. Skolans mål är att varje elev tar personligt ansvar för sina studier och aktivt utövar inflytande över sin utbildning. Elever kan ha svårt att framföra sina synpunkter men enligt läroplanen är det lärarens ansvar att uppmuntra och stödja detta. Ett flertal studier och Skolinspektionens granskningar har visat att engagemanget och motivationen för studierna ökar om eleven upplever sig ha ett reellt inflytande över undervisningen.

De elever vars skolsituation granskas här anger att lärarna ibland frågar vad de vill arbeta med men den dominerande uppfattningen bland eleverna är att det är läraren som bestämmer vad och hur de ska utföra vissa arbetsuppgifter. Det är sällan, menar eleverna, att de kan komma fram med egna initiativ i undervisningen som lärarna tar hänsyn till. En elev berättar: *"Det är läraren som bestämmer. Läraren har en massa uppgifter på lösa papper som man får lösa. Om jag inte orkar göra dem får man ett annat papper att göra så länge."* Även under lektionsobservationer framkommer att elevernas inflytande över undervisningens innehåll och utformning är mycket begränsat och eleverna ges inte möjlighet att efter lektionen tillsammans med sin lärare utvärdera undervisningen, arbetssätt och arbetsformer. Lärarna inbjuder sällan eleverna att komma med idéer och synpunkter på undervisningens innehåll och i de fall lärarna gör det är elevernas respons blygsam och de visar inget större intresse för det.

Det förekommer under lektionsobservationer, dock inte ofta, att lärare tillsammans med elever försöker utvärdera arbetsformer. Elevernas svaga intresse kan emellertid antyda att de inte är vana vid att utvärdera arbetsformer eller de aktuella arbetsuppgifterna som de jobbat med under exempelvis en lektion. Elevarbeten under lektioner kretsade i de flesta fall kring ett veckoschema eller andra arbetsuppgifter som läraren i förväg bestämt. Under lektionsobservationer framkommer att eleverna i rätt så stor utsträckning kan bestämma i vilken ordning de ska utföra olika arbetsuppgifter men att det ändå är lärarna som bestämmer vad som ska göras.

Lärarna uppger att veckoscheman alltid tas fram i samarbete med eleverna medan eleverna inte alltid delar den uppfattningen som lärarna framför kring

veckoscheman. Elevernas engagemang under de lektioner inspektörerna observerade varierade en del men de flesta föreföll föga intresserade av att prestera något under skoldagen. Inslag som verkligen stimulerade elevernas lärande var sällsynta.

Såväl grupp- som pararbeten förekom i mycket begränsad utsträckning vid de besökta lektionerna. Även lärarna anger att det finns behov av att i större utsträckning låta eleverna jobba i grupper. En lärare anser efter en observerad lektion att en elev, efter att ha sett en film som lärare valt, *"skulle ha fått mer ut av att efter filmen diskutera frågeställningar med en annan elev än mig"*.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna behöver utveckla former för elevernas aktiva engagemang i undervisningens utformning, innehåll och genomförande samt i större utsträckning variera arbetssätt och arbetsformer, exempelvis genom att låta elever arbeta parvis och i andra gruppkonstellationer.

Syfte och frågeställningar

Den reformerade gymnasieskolan inleddes hösten 2011. Erfarenheterna och resultaten av reformen är därför begränsade. De fem nya IM som ersätter de individuella programmen (IV,) har inte granskats eller utvärderats tidigare. IM saknar, till skillnad från de nationella programmen, gemensamma studieplaner och examensmål. Utbildningen ska istället utformas individuellt utifrån varje elevs förutsättningar, behov, intressen och framtidsplaner.

Denna kvalitetsgranskning har tagit fasta på erfarenheter och utvärderingar samt den forskning som finns kring utbildningsprogram och andra insatser som gjorts för elever som inte lyckats klara grundskolans krav eller som har haft andra svårigheter i sin skolgång.

Framgångsfaktorer handlar i hög grad om relationen mellan elev och lärare avseende ett gott bemötandet av eleven, en positiv elev- och kunskapssyn samt lärarnas tillit till och förväntningar på elevernas möjligheter att lyckas. Samverkan och samarbete både inom och utom skolan för att skapa en helhet i utbildningen, en god vägledning och elevens delaktighet i planeringen av utbildningen har också visat sig vara av stor vikt både den för den personliga och kunskapsmässiga utvecklingen. Det har också visat sig vara viktigt att skolan dokumenterar och följer upp de insatser som görs för att utvärdera uppnådda resultat både på individnivå och på skolenivå.

Kvalitetsgranskningens syfte är att bidra till en förhöjd kvalitet på IM yrkesintroduktion och individuellt alternativ genom att identifiera utvecklingsområ-

den och framgångsrika exempel på utformningen och genomförandet av utbildningen. Granskningen har ett elevperspektiv med fokus på de framgångsfaktorer som forskningen och styrdokumentet visar på.

De centrala frågeställningarna i granskningen är:

- Planeras utbildningen så att den möter den enskilda elevens förutsättningar, behov och målsättningar?
- Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

Metod och material

Då utbildningen på IM ska utformas och anpassas till varje elev förutsättningar och behov väljer granskningen designen för fallstudier som granskningsmetod. Med utgångspunkt från enskilda elevers situation granskas skolans arbete för några utvalda elever. Med metodvalet fallstudier fångas elevperspektivet på ett nära och konkret sätt.

Inspektörerna har granskat några slumpvis utvalda elevers skolvardag under cirka två veckor. Genom observationer och intervjuer granskas skolans arbete med att skapa en utbildning som är anpassad till den enskilda eleven. Lektioner har observerats utifrån ett observationsschema. Sammanlagt 24 lektionsobservationer har genomförts. Även andra aktiviteter som arbetsförlagt lärande (APL) har observerats. Intervjuer med eleverna har skett individuellt, intervju med de lärare som ansvarat för lektioner som observerats har skett i grupp. Rektorn, SYV, representant för elevhälsan och handledare vid en praktikplats har också intervjuas under besöket.

Dokumentstudier utgör en liten del i denna granskning. Främst är det de utvalda elevernas studieplaner som granskats. Men även åtgärdsprogram och andra dokument som bedömts vara av intresse för att belysa hur utbildningen utformas och genomförs för de utvalda eleverna har ingått i underlaget för granskningen.